

СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

Оксана Василівна ШАМРАЙ,
кандидат юридичних наук,
начальник відділу науково-методичного
забезпечення діяльності Вищої ради юстиції
Національної школи суддів України (м. Київ),
вул. Жилианська, 120а, м. Київ, 01032,
shamrai.oksana@gmail.com

УДК 004.09:347.97 (477)

ЕЛЕКТРОННИЙ СУД В УКРАЇНСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ: НОРМАТИВНЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ ТА ПЕРШІ ПРАКТИЧНІ ЗДОБУТКИ

Досліджуються питання розвитку інформаційного суспільства в Україні як одного із національних пріоритетів, ролі інформаційно-комунікаційних технологій в соціально-економічному прогресі країни як одного з ключових чинників інноваційного розвитку економіки держави. Досліджена українська законодавча база, яка є основою для запровадження інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема у системі здійснення правосуддя, а також міжнародні стандарти з цього питання. Особлива увага приділена питанню впровадження в українських судах інформаційних технологій, порядку їх використання при здійсненні правосуддя, запровадженню такого інноваційного проекту як "Електронний суд", що став підставою для обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу, також досліджено першу судову практику, у якій здійснюється посилання на порушення при повідомленні учасників судового процесу SMS-повідомленнями. А також у статті висвітлено досвід щодо запровадження електронного суду у м. Любліні (Польща).

Ключові слова: інформаційні технології, інформатизація судів, електронний суд, електронний документ.

Сучасний період розвитку суспільства характеризується, насамперед, збільшенням масштабів, глибини та динаміки проникнення інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери життя громадян, суспільства, суб'єктів господарювання та держави, посиленням впливу інформаційно-комунікаційних технологій на процеси глобалізації, адміністративні реформи, забезпечення національної та міжнародної безпеки, взагалі на соціально-економічний розвиток та конкурентоспроможність країни. Для України розвиток інформаційного суспільства є одним з національних пріоритетів і розглядається як загальнонаціональне завдання. При цьому інформаційно-комунікаційній технології

відводиться роль підґрунтя соціально-економічного прогресу як одного з ключових чинників інноваційного розвитку економіки.

Законом України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки” визначено, що національна політика розвитку інформаційного суспільства в Україні ґрунтується на засадах пріоритетності науково-технічного та інноваційного розвитку держави, формування необхідних для цього законодавчих і сприятливих економічних умов, всебічного розвитку загальнодоступної інформаційної інфраструктури, інформаційних ресурсів та забезпечення повсюдного (інакше кажучи, поширеного всюди) доступу до телекомунікаційних послуг та інформаційно-комунікаційних технологій, сприяння збільшенню різноманітності та кількості електронних послуг, забезпеченню створення загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів, поліпшення кадрового потенціалу, посилення мотивації щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій, широкого впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у науку, освіту, культуру, охорону здоров’я, охорону навколишнього середовища, забезпечення інформаційної безпеки. Одним із головних пріоритетів України вищевказаним Законом визначено побудову орієнтованого на інтереси людей інформаційного суспільства, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися й обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному і особистому розвитку та підвищуючи якість життя [1].

З урахуванням сучасного стану та тенденцій розвитку України, основними стратегічними завданнями розвитку інформаційного суспільства визначено забезпечення інформаційної та комп’ютерної грамотності громадян, прискорення процесів запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у державне управління, охорону здоров’я, культуру, освіту, науку, забезпечення відкритості інформації та матеріалів як про діяльність органів місцевого самоврядування, так і державних органів; підвищення якості та доступності адміністративних послуг, спрощення процедур їх надання; розвиток інформаційної інфраструктури України; захист інформаційних прав громадян та організацій, захист персональних даних; розвиток електронної економіки.

Враховуючи наведені стратегічні завдання, надзвичайно актуальним є питання інформатизації судової системи, тому що без запровадження автоматизації процесів у діяльність судів неможливо говорити про подальший розвиток системи правосуддя в Україні. Інформатизація судової системи дозволяє забезпечити удосконалення діяльності суду шляхом підвищення якості надаваних послуг для того, щоб держава могла гарантувати належний доступ українських громадян до правосуддя, і, як наслідок, задоволеність та зростання довіри до суду.

Питань інформатизації судової системи стосуються праці таких науковців, як: Л. В. Богданов, І. І. Котюк, В. М. Лебедев, М. Я. Сегай, В. С. Стефанюк, Ю. А. Клімашевська, М. Я. Швець та ін. Разом з тим у науковій літературі залишаються недостатньо дослідженими міжнародні стандарти впровадження інформаційних технологій у судову діяльність, вітчизняний досвід у цій сфері, а також судова практика щодо надсилання судами учасникам судового процесу електронних повідомлень.

У зв’язку з цим, метою цієї статті є висвітлення теми впровадження в судах інформаційних технологій, порядку їх використання при здійсненні правосуддя, а також дослідження міжнародних стандартів з цього питання.

Деякі питання інформатизації судової системи знайшли своє відображення у європейських та міжнародних рекомендаціях та стандартах. Цікавим є те, що ще у 1981 році Комітет Міністрів Ради Європи рекомендував державам-членам скасувати застарілі процедури, які не мають практичної користі, забезпечити судам достатній персонал та можливість ефективної роботи й ухвалити порядок, який дозволить контролювати перебіг провадження з самого його початку [2].

У Рекомендації СМ/Рес (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов’язки зазначається: “Розподіл

справ серед суддів суду має здійснюватися на основі об'єктивних попередньо встановлених критеріїв для забезпечення права на незалежність та неупередженість суддів. На такий розподіл справ не повинні впливати сторони у справі чи інші особи, зацікавлені в результатах розгляду справи” (п. 24). “І органи влади, і судді повинні підтримувати ідею використання систем електронного розподілу справ і технологій зв'язку та передачі інформації. Використання таких систем у судах вітається” (п. 37) [3].

Щодо доступності судових рішень, то Консультативна рада європейських суддів у своєму Висновку № 7 (2005) з питання “Правосуддя та суспільство” рекомендувала, “... щоб принаймні усі рішення Верховного Суду та інші важливі судові рішення були доступними на Інтернет-сайтах безоплатно ...” [4]. Необхідно, щоб інформація про судову практику в усіх галузях права і по всіх регіонах розповсюджувалась за допомогою однієї чи кількох автоматизованих систем, а судові рішення мають вноситись в автоматизовану систему регулярно і в розумні строки (додаток 1 до Рекомендації № R (95) 11 Комітету Міністрів Ради Європи [5]).

Вищезгадані питання в Україні вже знайшли своє законодавче врегулювання. Так, питання автоматичного розподілу справ було вирішене з прийняттям Закону України “Про судоустрій і статус суддів”, ст. 15 якого встановлено, що персональний склад суду для розгляду конкретної справи визначається автоматизованою системою документообігу за принципом вірогідності розподілу справ під час реєстрації в суді позовних заяв, клопотань та скарг, з обов'язковим врахуванням ступеня завантаженості кожного судді, спеціалізації, а також вимог процесуального закону [6].

Щодо питання здійснення контролю за перебігом судового провадження з самого його початку і до винесення рішення, то воно також було вирішене із запровадженням автоматизованої системи документообігу суду. Положення про автоматизовану систему документообігу суду було затверджене рішенням Ради суддів України 26 листопада 2010 р. [7].

Для забезпечення доступу до судових рішень судів загальної юрисдикції був створений Єдиний державний реєстр судових рішень, який є автоматизованою системою збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку та надання електронних копій судових рішень. І, як рекомендували Консультативна рада європейських суддів та Комітет Міністрів Ради Європи, судові рішення, які внесені до реєстру, є цілодобово відкритими та безоплатно доступними на офіційному веб-порталі судової влади України.

Важливим кроком стало затвердження 21 грудня 2012 р. Радою суддів України Стратегічного плану розвитку судової влади України на 2013–2015 роки [8], в якому одними із стратегічних завдань судової влади України на три роки визначено доступ до правосуддя, інноваційне використання технологій та вдосконалення судових процедур для підвищення та підтримки високого рівня довіри до судів. Одним із шляхів підвищення якості здійснення правосуддя в українських судах є впровадження сучасних технологій, розробки та застосування систем уніфікованого автоматизованого діловодства (стратегічне завдання 5).

Саме тому першочерговими та найважливішими завданнями, які стоять перед судовою владою України щодо підвищення якості здійснення правосуддя та продуктивності діяльності судів, зокрема, через розробку й уніфіковане використання інноваційних технологій, є такі:

- визначити показники ефективності діяльності суду та відобразити їх у статистичних звітах, а також провести аналіз процедур, які здійснюються у службах діловодства для того, щоб описати всі діловодні процеси та порядок роботи з документами і за необхідності їх удосконалити;

- забезпечити відповідність програмного забезпечення, яке використовується в судовій системі, новітнім, удосконаленим процедурам роботи;

- розробити та запровадити План інформатизації судів. Зазначений документ має визначити як принципи, стандарти, так і часові рамки запровадження та фінансові розрахунки, що необхідні для забезпечення функціонування єдиної судово-інформаційної системи;

— не тільки удосконалити програмне/інформаційне забезпечення автоматизованої системи діловодства судів України, а й здійснювати систематичний контроль за її функціонуванням.

Наступним кроком у реалізації завдань, які стоять перед судовою владою, стала розробка Державною судовою адміністрацією Концепції галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції та інших установ судової системи (далі — Концепція), яка була погоджена Державним агентством з питань науки, інновацій та інформатизації України як генеральним державним замовником Національної програми інформатизації [9]. Згадана Концепція відповідає пріоритетним напрямкам державної політики у сфері інформатизації, сучасному стану та тенденціям розвитку інформатизації і Концепції Національної програми інформатизації, схваленій Законом України від 4 лютого 1998 р. № 75/98-ВР.

Реалізація Концепції надасть змогу не тільки вирішити вже заплановані стратегічні завдання та сприятиме підвищенню рівня інформатизації органів та установ судової системи та судів, а також забезпечить належні умови для якісного функціонування Єдиної судової інформаційної системи України, забезпечить розширення інформації про діяльність судів, установ судової системи. Головними завданнями Концепції, які покликані забезпечити вдосконалення інформаційно-телекомунікаційної системи судів є здійснення заходів, які забезпечать зростання довіри до судової системи та формування позитивного іміджу суддів та судової системи в цілому за рахунок підвищення якісного рівня судового захисту прав і свобод громадян, а також проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення для підвищення їх поінформованості про забезпечення захисту своїх прав, свобод і законних інтересів у судовому порядку.

Зазначеного вище можна досягнути шляхом скорочення термінів розгляду судових справ за рахунок впровадження відеоконференцзв'язку та інтернеттехнологій у повсякденне життя суду, повного переходу до електронного документообігу в судах, що підвищить швидкість прийняття судових рішень, підвищення інформаційної взаємодії судів з державними органами, установами, комплексного забезпечення інформаційної безпеки та захисту інформації в єдиній судовій інформаційній системі, а також модернізації та розвитку інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури судів. Безумовно, запровадження таких інновацій потребуватиме проведення навчання з метою підвищення кваліфікації як з суддів, так і працівників апаратів судів. Саме для цього в Національній школі суддів України вже завершується робота над розробкою дистанційного навчального курсу для керівників апаратів судів та їх заступників “Судове адміністрування” і найближчим часом планується його запровадження. Однією із тем, які будуть запропоновані слухачам, буде тема “Електронний суд”.

З урахуванням складності та масштабності завдань щодо впровадження Концепції, планується здійснювати цей процес у три етапи, які передбачать як розробку та впровадження нових підсистем, так і вирішення питань щодо вдосконалення і модернізації існуючих локальних, інформаційних систем, а також запровадження нових підсистем.

Так, на першому етапі у 2013 році було заплановано запровадити підсистеми “Інформаційний кіоск” та “Електронний суд”, супроводжувати та вдосконалювати підсистеми “Кадри”, “Аналітика”, “Судове діловодство та документообіг”, “Відеоконференцзв'язок”, “Комплексна система захисту інформації”, а також підтримувати функціонування підсистем “Судова статистика”, “Єдина база даних електронних адрес, номерів факсів (телефаксів) суб'єктів владних повноважень”, “Протоколювання та звукозапис судового процесу”, “Єдиний державний реєстр судових рішень”, “Зв'язок та передача інформації”, “Адміністрування системи”, “Інтернет-портал та соціальна мережа “Феміда”, “Матеріально-технічне забезпечення”, “Законодавство та право”, “Модернізація та розвиток локальних обчислювальних мереж ДСА України та судів, розвиток корпоративної мережі”.

Другий та третій етапи реалізації (2014–2015 рр.) передбачають супровід та вдосконалення підсистем, запроваджених у 2013 році: “Відеоконференцзв'язок”,

“Електронний суд” та “Судове діловодство та документообіг” і підтримку функціонування всіх інших підсистеми, їх модернізацію, розвиток локальних обчислювальних мереж ДСА України, судів, а також розвиток корпоративної мережі.

Так, у 2012 році Державним підприємством “Інформаційні судові системи” була розроблена Концепція електронного суду України, у якій визначено, що побудова системи електронного суду України має на меті побудову комплексу технічних рішень, виконуючих такі завдання:

— надання можливості громадянину або організації направити до будь-якого суду країни підписану електронним цифровим підписом (ЕЦП) позовну заяву (апеляційну або касаційну скаргу) разом з пакетом супутніх документів за допомогою мережі “Інтернет”;

— надсилання стороні процесу електронної копії процесуального документа або повістки засобами електронного або мобільного зв'язку (e-mail або SMS);

— розробка та впровадження універсального формату обміну даними, завдяки якому стане можливою передача справ та документів між автоматизованими системами документообігу суду різних розробників, — так звана “загальна шина даних” [10].

Для реалізації проекту “Електронний суд” ДСА України 7 вересня 2012 р. видано наказ № 105 “Про реалізацію пілотного проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу” [11]. Це стало наступним кроком до запровадження пілотного проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу. Цим же наказом був затверджений Тимчасовий регламент обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу.

Першими в Україні судами, у яких було вирішено розпочати з 15 жовтня 2012 р. реалізацію пілотного проекту “Електронний суд” стали Святошинський районний суд міста Києва та апеляційний суд Дніпропетровської області. А от уже з 26 листопада 2012 р. до реалізації інноваційного проекту долучились Севастопольський апеляційний господарський суд, Харківський адміністративний апеляційний суд, Харківський окружний адміністративний суд, господарський суд Вінницької області. Після вдалої апробації пілотного проекту у вищевказаних судах 17 червня 2013 р. Державною судовою адміністрацією України було прийняте рішення (наказ України від 31 травня 2013 р. № 72) [12] про необхідність запровадження в місцевих та апеляційних судах загальної юрисдикції порядку щодо обміну електронними документами між учасниками судового процесу (кримінального провадження) та судом із застосуванням автоматизованої системи документообігу суду відповідно до Тимчасового регламенту обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу, затвердженого наказом Державної судової адміністрації України від 7 вересня 2012 р. № 105. Керівників апаратів судів зобов'язали оприлюднювати на веб-сайтах судів та інформаційних стендах у приміщеннях судів інформаційні повідомлення про початок реалізації проекту, який покликаний забезпечити своєчасне отримання учасниками судового процесу (кримінального провадження) судових повісток, повідомлень, інших документів під час розгляду справ судом, дотримання процесуальних строків та зменшити видатки як на пересилку поштової кореспонденції, так і на друкування паперових документів.

Переваги електронного суду полягають у тому, що він надає можливість для відкриття провадження за допомогою електронних засобів, здійснення подальших процесуальних дій у рамках провадження у системі електронного документообігу, отримання відомостей про хід справи шляхом одержання доступу до судової інформаційної системи, одержання інформації про результати провадження в електронній формі. Запровадження цієї підсистеми забезпечить безперервність судового процесу з використанням інноваційних інформаційних технологій, організацію всього циклу електронного документообігу не тільки в судах, а й всіх органах та установах судової системі (починаючи від процесу підготовки до підписання судових документів, та закінчуючи її відправкою сторонам судового процесу, іншим судам, державним органам і установам).

У Тимчасовому регламенті обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу визначено порядок подання до суду документів в електронному вигляді учасниками судового процесу, а також порядок надсилання в електронному вигляді процесуальних документів учасникам судового процесу, паралельно з паперовими документами, як передбачено процесуальним законодавством.

Відповідно до Тимчасового регламенту система обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу — це програмний комплекс, що є складовою веб-порталу судової влади, який забезпечує подання до суду документів в електронному вигляді та надсилання документів в електронному вигляді судом учасникам процесу. Учасники судового процесу можуть подати в електронному вигляді документи до суду і отримати надіслані судом документи лише після реєстрації у зазначеній системі, розміщеній на офіційному веб-сайті судової влади України. При реєстрації особа заповнює форму із обов'язковим зазначенням певної інформації.

В електронному вигляді користувачі можуть надіслати у суд документи та матеріали, які передбачені процесуальним законодавством України. Документи або інші письмові матеріали, надаються суду як докази і мають подаватися громадянином самостійно чи на вимогу суду. Усі матеріали повинні подаватися у відсканованому електронному вигляді. На вимогу суду особи, які беруть участь у справі, і на стадії підготовки справи до судового розгляду, і на стадії судового розгляду зобов'язані подати документи і матеріали, попередньо надіслані в електронному вигляді в оригіналі.

Тимчасовим регламентом визначено вимоги до документів, які подаються в електронному вигляді: всі процесуальні документи, які надсилаються до суду електронною поштою, повинні бути скріплені електронним цифровим підписом, відповідно до Закону України “Про електронний цифровий підпис” [13].

Якщо при відправці документів особою дотримані всі встановлені вимоги, то співробітником служби діловодства суду надсилається їй повідомлення про отримання судом поданих в електронному вигляді документів із зазначенням дати та часу їх отримання. Право доступу до електронних документів, що направлені на адресу суду, надається виключно судді, у провадженні якого знаходиться відповідна судова справа. Особі, яка не дотрималась встановлених умов, посилається повідомлення про те, що подані нею документи не можуть бути визнані, як такі, що надійшли до суду, обов'язковим також є зазначення причин відмови прийняти документи.

Після підготовки та підписання процесуального документа суд паралельно з паперовими версіями документів надсилає їх електронні копії на поштову скриньку учасника судового процесу. Зазначені документи в обов'язковому порядку мають бути скріплені електронним цифровим підписом судді, судді-доповідача, головуючого судді. Після отримання електронного підтвердження про доставку електронного листа на електронну адресу особи відповідальний за цей напрям роботи працівник суду роздруковує його і долучає до матеріалів справи. Облік електронних відправлень проводиться у реєстрах електронної відправки. Отримання підтвердження про доставку електронного листа на поштову скриньку учасника судового процесу є тестовим підтвердженням факту належного повідомлення його судом. Електронні копії процесуальних документів в електронному вигляді отримуються паралельно з паперовими документами.

Для забезпечення своєчасного інформування учасників судового процесу (кримінального провадження) про час та місце розгляду справи був впроваджений пілотний проект щодо надсилання судами учасникам судового процесу текстів судових повісток у вигляді SMS-повідомлень.

Першими судами, які з 3 червня 2013 р. долучились до реалізації цього пілотного проекту, стали Святошинський та Печерський районні суди міста Києва, Автозаводський районний суд міста Кременчука, апеляційні суди Закарпатської та Дніпропетровської областей. Керівників апаратів цих судів зобов'язали оприлюднити на офіційних сайтах судів та інформаційних стендах, розташованих у приміщеннях судів повідомлення про запровадження пілотного проекту щодо надсилання SMS-повідомлень учасникам судового процесу судами.

З 1 жовтня 2013 р. у всіх місцевих і апеляційних загальних судах запроваджено порядок надсилання судами учасникам судового процесу та кримінального провадження текстів судових повісток у вигляді SMS-повідомлень (згідно з наказом Державної судової адміністрації України № 119 від 20 вересня 2013 р.). І у 15 судах, саме в цей день — 1 жовтня 2013 р. — проект був запроваджений.

Порядок надсилання учасникам судового процесу (кримінального провадження) текстів судових повісток у вигляді SMS-повідомлень (далі — Порядок), затверджений наказом ДСА України від 1 червня 2013 р. № 73 [14], був розроблений відповідно до вимог ч. 6 ст. 74 Цивільного процесуального кодексу України, ч. 1 ст. 135 Кримінального процесуального кодексу України, і визначає саме порядок формування текстів судових повісток в електронному вигляді за допомогою автоматизованої системи документообігу суду і надсилання їх учасникам судового процесу SMS-повідомленням.

Самі ж вимоги до змісту судової повістки у вигляді SMS-повідомлення визначені Кримінальним процесуальним кодексом України (ст. 137) та Цивільного процесуального кодексу України (ст. 75).

Порядком встановлено, що SMS-повідомленням текст судової повістки надсилається судом учаснику судового процесу (*кримінального провадження*) лише у разі подання ним до суду відповідної заявки про намір/бажання отримати повістку саме за допомогою SMS-повідомлення. Вказана вище заявка оформляється безпосередньо в суді чи шляхом заповнення особою форми попередньо роздрукованої з офіційного інтернет-сайту судової влади України.

У разі зміни номеру мобільного телефону особи, яка попередньо подала заявку на отримання судових повісток у вигляді SMS-повідомлень, або за наявності обставин, що можуть перешкодити отриманню нею судових повісток шляхом SMS-повідомлення, особа має негайно подати до суду відповідну заяву про це для забезпечення зміни порядку здійснення її виклику до суду.

Формування тексту судової повістки для відправлення її у вигляді SMS-повідомлення, а також облік і відправка її здійснюється в автоматизованій системі документообігу суду. А інформація про підтвердження доставки SMS-повідомлення на номер мобільного телефону відповідного учасника судового процесу із зазначенням дати і часу доставки чи причин неможливості здійснити доставку в автоматичному порядку розміщуються в електронному реєстрі автоматизованої системи документообігу.

Судова повістка долучається до електронної обліково-статистичної картки справи і після цього автоматично відправляється SMS-повідомленням на номер мобільного телефону учасника судового процесу. Працівник апарату суду, на якого посадовою інструкцією покладено завдання роботи із вхідною та/або вихідною кореспонденцією суду, чи будь-яка інша особа, призначена наказом керівника апарату, здійснює друк таких повідомлень і долучає їх до матеріалів справи.

Слід зазначити, що хоча запровадження таких інновацій як електронний суд, судових повісток у вигляді SMS-повідомлень розпочалося у минулому році, вже сьогодні ми маємо результат. Із 85 249 судових повісток, надісланих судами у 2013 році, 3 934 повістки були надіслані у вигляді SMS-повідомлень, а вже станом на 15 червня 2014 р. судами надіслано 320 234 SMS-повісток. Як свідчить практика, громадяни України позитивно сприйняли запровадження системи “Електронний суд”, у якій в 2013 році зареєструвалося 6 815 осіб, а за перше півріччя 2014 року — ще 2 585 осіб. За допомогою вищезазначеної системи судами було надіслано 116 814 документів в електронному вигляді (у 2013 році — 34 380; у першому півріччі 2014 року — 82 434) [15].

Цікавим також є те, що суди у своїй діяльності не тільки застосовують вищезазначені новації, а й вже є перші судові рішення, у яких здійснюється посилання на порушення процесуального права, в частині неналежного повідомлення учасників судового процесу за допомогою SMS-повідомлення.

Так, 2 липня 2014 р. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ у справі № 6–20304св14 за позовом про поділ подружнього

майна встановив порушення апеляційним судом, який розглядав справу норм як матеріального, так і процесуального права, що вплинуло на вирішення справи та завадило винесенню законного рішення. Аргументами для скасування рішення суду апеляційної інстанції стало те, що апеляційний суд не направив повістку відповідачу у справі, хоча у матеріалах справи є довідка про доставку відповідачеві SMS-повідомлення про виклик у суд для прийняття участі у відповідному судовому засіданні. Саме це стало причиною визнання неналежного повідомлення учасника судового процесу, адже текст повістки надсилається судом учаснику процесу SMS-повідомленням лише після подання ним до суду відповідної заявки. А надсилання SMS-повідомлень відповідачеві без виявлення ним бажання отримувати повістки у такій формі не може вважатися належною фіксацією того, що він був повідомлений про дату розгляду справи. А із довідки суду, долученої до матеріалів справи, не зрозуміло, навіть хто є власником номеру, на який було відправлено SMS-повідомлення про виклик у суд. Зважаючи на вищевикладене, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ вирішив, що розгляд справи за відсутності учасника процесу, якого належним чином не повідомлено про проведення судового засідання, є порушенням як національного законодавства (ст. 129 Конституції України), так і Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 6). Аргументами для того, щоб Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ частково задовольнив позов відповідача, скасував ухвалу апеляційного суду та зобов'язав передати справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції, стало те, що апеляційний суд не тільки позбавив громадянина права за судовий захист, а також не належним чином дослідив наведені ним доводи і не звернув належної уваги на особливість спірних відносин, щодо яких в обов'язковому порядку застосовується презумпція спільності майна подружжя. Зазначені порушення призвели до невстановлення фактичних обставин у справі, які вплинули на її правильне вирішення. Суд касаційної інстанції при винесенні рішення керувався ст.ст. 336 та 338 ЦПК України. Колегія суддів Судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ касаційну скаргу задовольнила частково, ухвалу апеляційного суду скасувала, справу передала на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Отаким ми маємо перший український досвід використання інноваційних технологій задля вдосконалення судових процедур. І, як будь-який досвід, він складається як із здобутків, так і з помилок. Слід зазначити, що Україна не є першою країною, яка запроваджує проект "Електронний суд". Переважна частина положень проекту запозичена з досвіду зарубіжних країн.

Так, електронний суд м. Любліна (Польща) розпочав свою роботу 1 січня 2010 р. Справи (окрім кримінальних) у такому суді розглядаються в режимі електронних процедур, тобто через Інтернет. До компетенції електронного суду входить переважно розгляд справ про стягнення грошових коштів. За регламентом суду рух всієї документації в суді здійснюється в режимі он-лайн з можливістю оформлення електронних витягів з документів для передачі їх сторонам процесу. Для цього діє спеціальна електронна адреса суду.

Завдяки ефективному використанню електронних процедур судовий розгляд став більш ефективним, а сам процес розгляду справ набагато швидшим. За період роботи суду (з 1 січня 2010 р. по 17 вересня 2012 р.) до нього надійшло 4 055 510 справ, по 3948668 справах було прийняте рішення. Показник вражає, адже це складає 98 % від всіх поданих позовів. З початку 2012 року і до 17 вересня 2012 р. у суд надійшло 1 800 562 справи, із них вирішено по суті 1 795 000 справ. У місяць це складає приблизно 180 тисяч справ. І це при тому, що в електронному суді працює всього 8 суддів, 62 референдарії (підсудді) та 5 асистентів суддів, а організаційно-технічне забезпечення суду здійснюють ще близько 20 працівників (секція зі сканування документів, експедиція, архів тощо).

Досить широкими повноваженнями наділені референдарії (підсудді). Вони ознайомлюються з електронними позовами, самостійно приймають рішення про сплату

судового збору та видають відповідний наказ за власним електронним підписом, який електронною поштою надсилається позивачу. Після сплати позивачем визначеної у судовому наказі суми судового збору суддя розглядає справу без участі сторін і приймає рішення, ґрунтуючись виключно на описі доказів, викладених у позові. Рішення у справі з електронним підписом судді надсилається в електронній та письмовій формі позивачу і відповідачу. Цікавим є те, що відповідач не знає про те, що проти нього поданий позов, доки не отримає рішення суду у справі.

Багато громадян обирають саме таку форму подання позову, тому що судовий збір при розгляді справи в електронному суді значно нижчий і складає лише 1/4 від суми, яка була б сплачена у звичайному суді. Це є важливим фактором з огляду на те, що електронний суд розглядає переважно позови про стягнення грошових коштів. Цікавим є також той факт, що в електронному суді немає обмежень щодо суми позову, а у звичайному суді є. Так, наприклад, районний суд розглядає спори за позовами про стягнення грошової суми у розмірі до 75 тис. злотих, а окружний суд вирішує ті спори, у яких сума позову перевищує 75 тис. злотих.

Відзначимо, що такі ініціатива Польщі як запровадження електронного суду, є доволі затребуваною як з боку громадян, так і з боку бізнесу.

І це не дивно, тому що темпи інформатизації суспільства постійно зростають і знаходять свій прояв у всіх сферах соціальних відносин. Це проявляється у появі інноваційних інформаційних технологій та багатофункціональних систем, які, у свою чергу, надають усе більше можливостей для вирішення завдань, які ставить перед нами повсякдення.

Запроваджувана система обміну електронними документами між учасниками судового процесу та судом передбачає реалізацію саме індивідуалізованого способу надання послуг (інформації) учасникам судового процесу за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій.

Використання сучасних технологій та інформатизація судової системи забезпечує вдосконалення судових процедур, підвищує якість надання послуг судами і, як наслідок, рівень довіри до судів. Але при цьому не слід забувати, що для належного функціонування системи “Електронний суд” необхідна не тільки розробка відповідного програмного забезпечення, а й покращення матеріально-технічної бази судів і наявність високих користувацьких навичок у працівників апаратів суду та суддів.

Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що для нас є очевидними переваги функціонування системи “Електронного суду”, зниження часових і фінансових витрат учасників судового процесу на доставку документів до суду, підвищення швидкості обробки електронних документів діловодним підрозділами судів тощо.

Список використаних джерел

1. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/537-16>.
2. Рекомендація R (81) 7 Комітету міністрів державам-членам стосовно шляхів полегшення доступу до правосуддя, ухвалена на 68 засіданні заступників міністрів 14 травня 1981 р. [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_133.
3. Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, ухвалена на 1098 засіданні заступників міністрів 17.11.2010 р. [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a38.
4. Висновок № 7 (2005) Консультативної ради європейських суддів [Електронний ресурс] Центр суддівських студій. — URL : <http://www.judges.org.ua/article/communications.pdf>.
5. Рекомендація R (95) 11 Комітету міністрів державам-членам стосовно відбору, обробки, подання та архівації судових рішень у правових інформаційно-пошукових системах від 11.09.1995 р. [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_129.

6. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>.
7. Положення про автоматизовану систему документообігу суду, затв. рішенням Ради суддів України 26.11.2010 р. № 30 [Електронний ресурс] Офіційний веб-портал “Судова влада України”. — URL : <http://court.gov.ua/969076/RRSU302010>.
8. Стратегічний план розвитку судової влади України на 2013–2015 роки, затверджений Радою суддів України 21.12.2012 р. [Електронний ресурс] Офіційний веб-портал “Судова влада України”. — URL : <http://court.gov.ua/969076/rsusp>.
9. Погоджено Концепцію галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції та інших установ судової системи [03 вересня 2013, 15:27] [Електронний ресурс] Офіційний веб-портал “Судова влада України”. — URL : <http://court.gov.ua/49271>.
10. Концепція електронного суду України, розроблена Державним підприємством “Інформаційні судові системи” у 2012 році [Електронний ресурс] Український кредитно-банківський союз. — URL : http://kbs.org.ua/files/koncept_d.pdf.
11. Про реалізацію пілотного проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу : наказ Державної судової адміністрації України від 07.09.2012 р. № 105 [Електронний ресурс] Офіційний веб-портал “Судова влада України”. — URL : <http://dsa.court.gov.ua/dsa/14/N1052012>.
12. Про реалізацію проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу : наказ Державної судової адміністрації України від 31.05.2013 р. № 72 [Електронний ресурс] Офіційний веб-портал “Судова влада України”. — URL : <http://dsa.court.gov.ua/dsa/14/N722013>.
13. Про електронний цифровий підпис : Закон України від 22.05.2003 р. № 852-IV [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/852-15>.
14. Порядок надсилання учасникам судового процесу (кримінального провадження) текстів судових повісток у вигляді SMS-повідомлень, затв. наказом Державної судової адміністрації України від 01.06.2013 р. № 73 [Електронний ресурс] Офіційний веб-портал “Судова влада України”. — URL : <http://dsa.court.gov.ua/dsa/14/N732013>.
15. Інформація про діяльність Державної судової адміністрації України у 2012–2013 роках та в першому кварталі 2014 року [Презентація] // XII позачерговий з’їзд суддів України (19–20 червня 2014 р., м. Київ) [Електронний ресурс] Офіційний веб-портал “Судова влада України”. — URL : http://court.gov.ua/userfiles/file/DSA/SCA_Presentation.pdf.

Надійшла до редакції 29.08.2014

Шамрай О. В. Электронный суд в украинском судопроизводстве: нормативное урегулирование и первые практические достижения

Исследуются вопросы развития информационного общества в Украине как одного из национальных приоритетов, роли информационно-коммуникационных технологий в социально-экономическом прогрессе страны как одного из ключевых факторов инновационного развития экономики государства. Исследована украинская законодательная база, которая является основой для внедрения информационно-коммуникационных технологий, в частности в системе правосудия, а также международные стандарты по этому вопросу. Особое внимание уделено вопросу внедрения в украинских судах информационных технологий, порядку их использования при осуществлении правосудия, внедрению такого инновационного проекта как “Электронный суд”, послужившего основанием для обмена электронными документами между судом и участниками судебного процесса, также исследована первая судебная практика, в которой осуществляются ссылки на нарушения при уведомлении участников судебного процесса SMS-сообщениями. А также в статье отражен опыт по внедрению электронного суда в г. Люблине (Польша).

Ключевые слова: информационные технологии, информатизация судов, электронный суд, электронный документ.

Shamrai, O. V. Electronic Court in Ukrainian Judicial Proceeding: Statutory Regulation and First Practical Achievements

The article analyzes the development of Information Society in Ukraine as one of the national priorities, the role of Information and Communication Technologies in Social and Economic Progress of the country as one of the key factors for innovations in State Economic Development. The subject-based Ukrainian legislation that is the foundation for the implementation of Information and Communication Technologies, particularly in the Justice System and the international standards was researched. Special attention is paid to the implementation of: The Information Technologies in the Ukrainian Courts; the order of their use during the trial; “The Electronic Court” as the innovation project, which has become the basis for Electronic Filing. The first cases on the breach of order of SMS-sending to the parties are also analyzed. The experience in implementing of the Electronic Court in Lublin (Poland) is explored in this article.

Keywords: *information technology, informatization of courts, electronic court, electronic document.*

